

Այս երեւոյթները սրչափալ ցաւալի բլլան, ազգի մը կրօնական եւ բարոյական զարգացման տեսակէտով, բայց նոր չեն: Տարբեր տարբեր

Պրֆ. Ս. Երստաւելով, Աստուածատուր Եպս. Տ. Յովհաննիսեանի, տպ. Երուսաղէմ 1890, Ա հատոր, էջ 97—98:

Կ'երեւայ թէ Հայ-Հռոմեեր Ծայնով փոխադարձաբար, բայց ի զուր կը նախատէին Հայերը: Պօղոս Տարօնեցի իր տաք գրուածքին մէջ կ'ըսէ իր հակառակորդին, Հայ-Հռոմ թէոփոստէի.

«Ո՛վ պատուական եւ սիրելի եղբայր թէոփոստէ, ահա յիշեալ էք եւ գրեալ էք առ մեզ. եթէ Ծայն ելից զտեղի Երկրոտոսան ազգացն: Եւ սասցեալ էք ի թղթի աստ, թէ Իսահակայ եւ Մեսրոպայ եւ Մեծին Ներսիսի են աշակերտեալք: Վարի յոյժ տխմարութեամբ ես զայդ գրեալ. զի ոչ է այդպէս: Եւ դու այժմ միտ դիր եւ հասկացիր. զի յաւուրսն Յօհաննիսի Հայոց Վաթողիկոսի, յորժամ զժողովն արար ի Դվին եւ զՀայք դարձայց ի Քաղկեդոնէ եւ Հաստատեաց զՀայս յառաջին յուղղափառութիւն եւ նորոգեաց զնիկիականն կանոնսն. Իւ որք է Հռոմայ ախարհն էին Հայոց յազգիս ի նոնն ծնացին, հռոմայն կորիտ է կրօնիստ եւ եղեն ընդհանուր իմարոյ Իւ Նոյ: Արդ այդիս է Ծայն, եւ ոչ որպէս դու ես գրեալ առ մեզ թէ մեծին Իսահակայ եւ Մեսրոպայ եւ Ներսիսի են աշակերտեալք: Զի մինչ Քաղկեդոնի ժողովն եղեւ, նոքա հրատարեալք էին յաշխարհէս եւ դու զնոսս ընդ երկոտասան պատարագիչսն ես գրեալ. ապա ուրեմն Ծայն դու էք որ զտեղին լցիք:

«...Այսպիսի օրինակաւ եւ դուք դարձայք ի յայլ Հաւաստ. եթէ ոչ ընդ ձեզ եւ ընդ Հռոմոս զինչ կայր: Եւ ահա ծայնիբ դուք էք, որ հայ լիւնս էք եւ աւել յիշ հռոմայ: (Պօղոս Տարօնեցի Թուղթ էջ 267 եւ 273 Հմմտ. Ինձիծեան Աշխարհ. Չորից մասանց Աշխարհի, Մասն Ա. Աիս հատոր Ա. էջ 303—305): Երանի թէ Ուխտանեսի պատմութեան այն կորսուած գլուխը, ուր Ծայնեբու վրայ խօսած է, գտնուէր: Ծայն կրնայ արդեօք աղերս մ'ունենալ Եղիշէի Ծայնիստ ըսած ազգին կամ ցեղին, ինչպէս նաեւ Ծայնաւիտայ նախարարութեան Հեա (Բուսիբ 1902 հատոր Գ. Թիւ 8-9, էջ 246): Ալիշան ենթադրաբար կը խօսի Ուխտանեսի կորսուած գլխին վրայ. տես